

Psaní slov přejatých

O pravopisu přejatých slov obecných rozhoduje především míra jejich zdomácnění a rozšíření v češtině. Slova řídká a úzce odborná se píšou pravopisem původním, tj. tak jako v jazyce, z kterého byla přejata; slova zdomácnělá se zpravidla píšou podle zásad českého pravopisu. Mezi nimi jsou četné přechody podle stupně zdomácnění slova. Vedle toho se uplatňují činitele stylové, zvyklostní atd. Proto je také možno v textech určených širší veřejnosti psát i slova úzce odborná způsobem počeštěným a naopak při odborném, vědeckém užití a vůbec ve „vyšším stylu“ lze u slov jinak pravopisně počeštěných ponechat podobu původní.

A. Slova obecná

1. Původním pravopisem se píší zejména slova odborná (včetně značek, např. *netto, brutto, watt, joule* [džaul]), dále slova, jejichž výslovnost se výrazně liší od psané podoby (např. *grapefruit* [grejfrut], *interview* [intervjú]), a cizojazyčné citáty, např. *odložit ad acta* [akta] = odložit bez projednání, založit; *curriculum vitae* [kurikulum vítě] = životopis; *fair play* [fěr plej] = hra podle pravidel. *expressis verbis* (slovy jasnými, nezastřeně, jednoznačně). Slovo *standard* (*standardní, standardizovat*) se píše s *d*, zatímco *standarta* (menší prapor, tabule s heslem nesená v průvodu) se píše s *t*.

bulletin, outsider, rewé, resumé / rěsumé, status quo, de iure

2. Původním i počeštěným pravopisem se píší slova, která představují plynulou hranici mezi slovy zdomácnělými a nezdomácnělými, např. *džez* i *jazz, hendikep* i *handicap, rallye* i *rely*.

3. Pravopisem českým (s některými odchylkami) se píší slova zdomácnělá, např. *fotbal, hokej, šok, metoda, rentgen, ataše, biftek, bujon, dispečer, donchuán, džem, gauč, gól, gurmán, kečup, klaun, kovboj, lynčovat, ofsajd, refýž, rezervoár, šofér, smeč, vikend, žánr* aj.

Některá slova se stejným kořenem mají různou délku kořenné samohlásky: *téma – tematický, mýtus – mytický*.

K odchylkám patří např.:

a) Psaní *i – y* podle původního pravopisu, např. *riskovat – rytmus, cirkus – cyklus, situace – symbol, filozofie – fyzika* aj. Slabiky *di, ti, ni* se v přejatých slovech vyslovují tvrdě [dy, ty, ny], např. *diktát, penicilin, motiv*.

Agitate, ambice, analýza, baryton, batyskař, biologie, bryskní, cikády, cyklický, cyklus, diagonála, dialýza, diplomat, disertace (dizertace), disharmonie – dysfunkce (v některých slovech předpona *dis-* naznačuje opak, negaci, nesoulad; předpona *dys-*, která se s ní v takových případech plete, naznačuje vadu, chybu), *distribuce, dynastie, energie, geniální, glorifikace, historie, hyacint, chirurgie, ischias, kilo-, komedie, kostým, kritika, manikúra, mistr, mistrovský, moskyt, organizace, poliklinika, politika – polyhistor* (slova *poliklinika* a *politika* souvisejí s řeckým slovem *polis*, město, *polyhistor* s rovněž řeckým *poly-*, mnoho), *profitovat, skeptik, symfonie, sympatický, skica, styl, vitalita*.

Jen ve slovech zcela zdomácnělých se po *d, t, n* píše *y* bez zřetele na původ slova, např. *krokodýl, tygr, nýtovat, kantýna, inženýr*.

b) Psaní *s-z* – většinou jsou možné 2 varianty:

... *dezinfekce, epizoda, poezie, próza, revize, julozofie, univerzita, prezident*, ale je přípustěno i psaní se *s*, tedy *desinfekce, epizoda, poesie, prosa, revise, filosofie, universita, president*. *diskuse* i *diskuze, renesance* i *renezance, disertace* i *dizertace, resort* i *rezort, režisér* i *režizér, busola* i *buzola*

Psaní se *z* i se *s* je možné v slovech zakončených na *-nz/-ns, -lz/-ls, -rz/-rs* (v jejich tvarech a odvozeninách), např. *dispenz* i *dispens, pulz* i *puls, kurz* i *kurs* (*kurzu* i *kursu, pulzovat* i *pulsovat*...). V 1. a 4. p. se vyslovuje [s], v ostatních pádech [z].

Jediná možnost je např. v následujících slovech: *fráze, krize, komise, agitace, dres*; slova s předponou *dis-* (*disident*) a *dys-* (*dysgrafie, dyslexie*), ale je *disertace* i *dizertace*

c) Psaní dlouhých a krátkých samohlásek

V mnoha slovech výslovnost kolísá a můžeme v nich psát samohlásku krátkou i dlouhou, např. *citron* i *citrón, vagon* i *vagón, vitamin* i *vitamin, archiv* i *archív, drogerie* i *drogérie, jod* i *jód, chlor* i *chlór, pasivní* i *pasivní, bombon* i *bombón, balon* i *balón, milion* i *milión*

Jen dlouhá je tam, kde se dlouhá samohláska zřetelně vyslovuje, např. *inzerát, fáze, kánoe, bazén, fráze, génius, vitrina, gejzír, margarín, dóza, róba, fólie, skútr, túra, kúra, nervužení, olympiáda*

Ve skupinách psaných *di, ti, ni* a v příponě *-ura* výslovnost kolísá, ale píše se jen samohláska krátká, např. *recidiva, lokomotiva, chimin, kultura*.

Poznámka: V slovech jako *kúra, túra, manikúra* nejde o příponu *-ura*.

Existují nečetné případy, kdy délka samohlásky (v pravopise i výslovnosti) liší význam slov, např.: *deviza* [deviza] (peníze) – *devíza* [devíza] (životní zásada).

B. Vlastní jména

Uvádíme vybraná vlastní jména cizího původu, s jejichž pravopisem mívají uživatelé naší mateřštiny tradičně potíže a která jsou dosti frekventovaná:

Afgánistán i *Afganistan, Asie, Atény* i *Athény, Atlantský oceán* (ale: *Atlantický pakt*), *Baltské moře, Berlín, Bolívie – bolivijský, Byzanc, Cambridge – cambridgeský* i *cambridžský, Cejlon, Hamburk – hamburský, Helsinky, Himálaj, Hongkong, Irák, Írán, Istanbul, Izrael, Jeruzalém, Kyjev, Kyklady, Kypr, Lamanšský průliv (La Manche), Libye, Lucemburk – lucemburský, Malajsie, Mississippi, Niagara, Nil, Olymp, Persie, Peking – pekingský, Pyreneje, Reykjavík, Riviéra, Skandinávie, Sydney, Sýrie, Tchaj-wan – tchajwanský, Tibet, Tunisko, Ulánbátar, Vatikán.*

Cyrl, Kristýna i *Kristina, Sibyla, Silvie* i *Sylvie (Silva* i *Sylva), Sofie* i *Sofia*.

Výčty

Přehlednost textů zvyšují výčty. Přispívají k estetickému uspořádání písemnosti a poukávají pozornost čtenáře k přečtení jednotlivých položek. Upravují se takto:

- začátek a konec výčtu se od předcházejícího a následujícího textu odděluje prázdným řádkem;
- výčet je možné umístit od levé svíslice, od zarážky, od střed řádku apod. Jednotlivé body se zpravidla označují číslicemi, písmeny abecedy, pomlčkami nebo jinými značkami, příp. jejich kombinacemi.

Pravopisné připomínky:
Interpunkci na konci jednotlivých bodů výčtu lze řešit různými způsoby, musí však být provedena důsledně:
 1. **Jednotlivá hesla jsou zakončena čárkou, na konci výčtu je tečka:**
 Poštovní zásilky, které vyžadují zvláštní zacházení, musí být viditelně označeny. Patří k nim:
 a) neskladné balíky,
 b) balíky s křehkým obsahem,
 c) zásilky s živými zvířaty.
 2. **Jestliže jsou jednotlivé body výčtu dostatečně graficky odlišeny, členici znaménka se na konci řádků nemusí psát.**
 LIPE, s. r. o., továrna na zámečnické výrobky, dodává:
 • okna
 • dveře – celokovové, celoskleněné
 • zábradlí
 • dělicí stěny a příčky (nebo alespoň 1 celou větu)
 3. **Obsahují-li jednotlivé body celé věty, mohou začínat velkým písmenem a končit tečkou, nebo začínat malým písmenem a končit středníkem, na konci celého výčtu je pak tečka.** (Body, které obsahují více řádků, se oddělují prázdným řádkem.)
 Roznáška propagačních materiálů. Tuto službu poskytuje Česká pošta na základě smlouvy s objednavatelem:
 • smlouvu je možno uzavřít na vybraných poštách, jestliže se okruh příjemců nachází v jejich dodávacím obvodu;
 • zasahuje-li okruh příjemců do více organizačních jednotek pošty, uzavírá smlouvu organizační jednotka, která je jim nejbližší společně nadřízená.

Slovesa dělíme na:
 a) *Nedokonavá, např. jde, jít.*
 b) *Dokonavá, např. přijde, přijít. Ta nemohou vyjádřit přítomnost a tvaru přítomného času se využívá k vyjádření děje budoucího. V této vlastnosti máme pomůcku pro určování vidu.*
 c) *Obojvidová, např. věnuje, věnovat.*

Slovesa dělíme na:
 a) *nedokonavá, např. jde, jít;*
 b) *dokonavá, např. přijde, přijít. Ta nemohou vyjádřit přítomnost a tvaru přítomného času se využívá k vyjádření děje budoucího. V této vlastnosti máme pomůcku pro určování vidu;*
 c) *obojvidová, např. věnuje, věnovat.*